

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію

Ольховського Дмитра Федоровича

«Психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації

професійного психологічного відбору»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії

зі спеціальності 053 Психологія

у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Актуальність теми дослідження Д.Ф. Ольховського зумовлена тим, що сучасне суспільство, особливо в умовах війни в Україні, характеризується значними стресовими факторами та підвищеною потребою у точній та об'єктивній оцінці людських ресурсів. Ці умови вимагають вдосконалення професійного психологічного відбору, який сам по собі є ситуацією підвищеного психологічного навантаження для досліджуваної особистості. Недостатня розробленість ефективних психологічних механізмів виявлення та врахування психологічних особливостей кандидатів, а також їхніх реакцій на стрес у процесі відбору, підкреслює необхідність глибокого дослідження цієї проблематики. Особливо актуальним є вивчення того, як індивідуальні психологічні особливості, включаючи схильність до самопрезентації та реакції на стрес, впливають на достовірність результатів відбору та подальшу адаптацію особистості в професійній діяльності. Це дозволить розробити дієві стратегії для більш точного прогнозування успішності та ефективності фахівців у складних умовах.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Дисертація Д.Ф. Ольховського характеризується логічною та послідовною структурою, що забезпечує цілісність викладення матеріалу. Автор ґрунтовно проаналізував теоретичні засади вивчення психологічних особливостей особистості в контексті професійного психологічного відбору, охопивши системний, психодинамічний,

проективний, особистісно-орієнтований, саноцентричний підходи, а також мотиваційні теорії та концепції самопрезентації. Емпірична частина дослідження побудована на адекватному методичному інструментарії, що включає стандартизовані психодіагностичні методики (MMPI, L. Szondi, М. Люшера, «Піктограма», тест Л. Бентона) та модифіковану шкалу L, розроблену в рамках дослідження, що дозволило отримати валідні та надійні результати. Вибірка дослідження, що складалася з 210 фахівців, є репрезентативною, а її обсяг – достатнім для статистичної обробки та узагальнення висновків. Отримані емпіричні дані пройшли ретельний статистичний аналіз, що підтверджує достовірність виявлених взаємозв'язків та відмінностей. Висновки дисертації є чіткими і обґрунтованими та відповідають поставленим завданням. Рекомендації, сформульовані на основі проведеного дослідження, є конкретними та мають потенціал для практичного застосування у вдосконаленні процесів професійного психологічного відбору.

Теоретична і практична значущість результатів дослідження. Теоретичне значення проведеного дослідження полягає у систематизації та інтеграції знань про психологічні особливості особистості, що проявляються у ситуації професійного психологічного відбору. Результати дослідження доповнюють існуючі теоретичні моделі психології особистості, психодіагностики та професійного психологічного відбору, надаючи нові емпіричні дані щодо детермінант та проявів цих особливостей, зокрема, впливу мотиву самопрезентації та установки на процедуру професійного психологічного відбору. Розроблена автором концептуальна модель особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору може слугувати основою для подальших наукових досліджень у цій галузі, сприяючи глибшому розумінню механізмів формування достовірних даних та психологічної адаптації кандидатів. Висновки дисертації можуть бути інтегровані у навчальні курси з психології особистості, психодіагностики, кризової психології та прикладних аспектів психології для студентів та аспірантів.

Наукова новизна дисертаційного дослідження є вагомою. Отримані результати дисертаційного дослідження Д.Ф. Ольховського мають суттєве значення з декількох ключових аспектів. Вперше визначено та емпірично обґрунтовано психологічні особливості особистості досліджуваного, які проявляються саме в умовах професійного психологічного відбору. Це охоплює не лише базові особистісні риси, а й специфіку поведінки, пов'язаної з мотивом самопрезентації та установок стосовно самої процедури відбору. Дослідження значно розширило та поглибило уявлення про динаміку прояву цих психологічних особливостей. Були виокремлені їхні прояви на різних рівнях функціонування особистості – психофізіологічному, психологічному, інтелектуальному. Такий багатовимірний підхід дозволяє більш точно ідентифікувати фактори, що можуть впливати на достовірність оцінки кандидата, та розробляти диференційовані підходи до інтерпретації отриманих психодіагностичних даних. Виявлено значущі кореляційні зв'язки між вираженістю певних психологічних особливостей (наприклад, схильності до прикрашання образу чи демонстрації соціально бажаної поведінки) та такими факторами, як рівень освіти, займана посада та гендер. Це уточнює психологічний профіль особистості в ситуації відбору, допомагаючи прогнозувати потенційну достовірність отриманих даних. Обґрунтовано та емпірично доведено ефективність розробленої автором моделі особистості досліджуваного та модифікованої шкали L, що підкреслює їхню практичну цінність. Ці напрацювання дозволяють підвищити точність та об'єктивність професійного психологічного відбору, що є критично важливим, особливо в умовах сучасних суспільних викликів. Уточнено роль та значення таких особистісних ресурсів, як самооцінка, метапізнання, стресостійкість та стабільність мотиваційної сфери, у процесі проходження професійного відбору. Ці фактори можуть слугувати ключовими мішенями для подальших досліджень та розробки рекомендацій щодо підвищення ефективності взаємодії психолога та досліджуваного.

Апробація результатів дисертації. Результати дисертаційного

дослідження Ольховського Д.Ф. оприлюднені належним чином. Загалом опубліковано 9 публікацій, серед них 1 стаття у реферативній міжнародній базі даних Scopus, 3 одноосібні статті у наукових фахових виданнях ДАК МОН України. Додатково автором підготовлені 5 тез на науково-практичних конференціях, що відповідає усім вимогам до апробації результатів дослідження.

Оцінка змісту дисертації, її завершення в цілому. Дисертація Ольховського Д. Ф. має чітку структуру (вступ, три розділи, висновки, список з 237 джерел, 88 з яких іноземними мовами). Її результати вже впроваджуються та можуть бути інтегровані у викладання курсів з психодіагностики, диференціальної, експериментальної та прикладної психології в Одеському національному університеті імені І. І. Мечникова. Також висновки мають практичне значення для центрів професійного психологічного відбору, особливо в умовах воєнного часу. Робота відзначається цілісністю від оформлення до формулювання висновків.

Вступ повністю відповідає вимогам: у ньому визначено об'єкт і предмет дослідження, мету та завдання, ґрунтовно викладено теоретико-методологічні основи, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, а також їх можливості впровадження у діяльність науковців, викладачів та практикуючих психологів.

Усі поставлені завдання роботи реалізовано належним чином. Проаналізовано та оцінено сучасний стан досліджень психологічних особливостей особистості досліджуваного в контексті професійного психологічного відбору. Окрім цього, визначено методологічні принципи вивчення цих особливостей як системних чинників, що впливають на достовірність оцінки та обґрунтовано модель особистості досліджуваного в ситуації відбору. Важливим аспектом, з точки зору автора, є обґрунтування психодіагностичного інструментарію для емпіричної верифікації розробленої моделі. У дослідженні було проаналізовано вплив таких чинників, як: індивідуально-особистісні особливості на психофізіологічному,

психологічному, інтелектуальному рівнях функціонування особистості, а також роль мотиву самопрезентації та установки на процедуру.

У першому розділі роботи визначено, що психологічні особливості особистості досліджуваного в ситуації професійного відбору мають вирішальне значення для її ефективного функціонування та прогнозування успішності в професійній діяльності. Зважаючи на стресовий характер відбору та унікальність проявів особистості, важливо акцентувати увагу на розробці та використанні валідних методів для підтримки об'єктивності оцінювання та врахування цих особливостей, що додатково виникають у процесі психодіагностики.

У другому розділі було визначено методологічні принципи дослідження психологічних особливостей особистості у ситуації професійного психологічного відбору як складової інтегрального життєвого досвіду. Також була розроблена системна модель, що описує її детермінацію та реалізацію, та обґрунтований відповідний психодіагностичний інструментарій для її емпіричної верифікації. Системна модель емпіричного дослідження психологічних особливостей особистості досліджуваного була визначена як модель детермінації та реалізації цих особливостей і включає в себе чітко визначені автором дисертаційної роботи підсистеми.

У третьому розділі виконано аналіз впливу різних психологічних чинників (включаючи роль мотиву самопрезентації та установки) на прояви психологічних особливостей особистості досліджуваного. Також визначено особистісні особливості, що впливають на поведінку в ситуації відбору, та проведено емпіричну верифікацію теоретичної моделі за допомогою таких статистичних методів, як шляхові регресійні діаграми та структурне моделювання для кожної з підсистем розробленої теоретичної моделі дослідження.

Дисертаційна робота Ольховського Д. Ф. є результатом самостійних досліджень здобувача і не містить ознак порушення норм академічної доброчесності.

Відмічаючи достатньо високий науковий рівень роботи, можна виокремити деякі побажання та зауваження:

1. Хоча актуальність дослідження значною мірою обґрунтована контекстом війни в Україні та потребою у висококваліфікованих і психологічно стійких фахівцях, детальніший аналіз специфічних психологічних особливостей, що виникають саме в умовах війни (наприклад, посттравматичний стрес, адаптація до екстремальних умов), та їхнього впливу на процес відбору міг би суттєво посилити практичну цінність роботи. Варто було б, можливо, виділити підгрупи фахівців, які мають прямий чи опосередкований досвід бойових дій, і проаналізувати їхні особливості окремо.
2. В методологічних принципах згадується "саноцентричний підхід". Було б корисно більш розгорнуто пояснити його сутність у контексті професійного психологічного відбору та як саме він інтегрується з іншими підходами (системним, психодинамічним, проєктивним) для виявлення "психічного здоров'я" досліджуваних, особливо враховуючи наявність органічних уражень мозку та їх зв'язок з психічним здоров'ям, згаданий у результатах.
3. Дослідження виявило наявність суперечливого, напруженого, ірраціонального стану досліджуваних у "блоці несвідомого", що виражає супротив до дотримання соціально бажаних норм поведінки. Було б цінним розширити аналіз та інтерпретацію цих несвідомих проявів, можливо, через більш глибоке якісне дослідження, щоб краще зрозуміти їхнє походження та конкретні наслідки для професійної діяльності та адаптації.
4. Хоча дисертація обґрунтовує вибір проєктивних методик (L. Szondi, М. Люшер) їхньою захищеністю від мотиваційних спотворень, було б доцільно додати теоретичний аналіз загальновизнаних обмежень проєктивних тестів, зокрема щодо їхньої валідності та надійності, та як

ці обмеження були мінімізовані або враховані в представленому дослідженні.

Слід зазначити, що висловлені зауваження та пропозиції не впливають на загальну високу оцінку дисертаційного дослідження Ольховського Д. Ф., адже проведена здобувачем робота являє собою вагомий науковий внесок із високою теоретичною та практичною цінністю.

Висновок про відповідність дисертації вимогам. Отже, дисертаційна робота Ольховського Дмитра Федоровича «Психологічні особливості особистості досліджуваного у ситуації професійного психологічного відбору» є цілісною, структурованою, належним чином оформленою, актуальною, має теоретичну та практичну наукову новизну та повністю відповідає вимогам нормативних актів щодо дисертацій, зокрема «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 року № 44 зі змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21.03.2022 року та №502 від 19.05.2023 року, а її автор Ольховський Дмитро Федорович, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

Офіційний опонент:

в. о. декана факультету психології,
доктор психологічних наук, професор,
професор кафедри експериментальної
та прикладної психології
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
заслужений працівник освіти України,
член-кореспондент НАПН України

І. В. Данилюк

Підпис Данилюка І.В. засвідчую
проректор з наукової роботи
Ганна ТОЛІСТАНОВА

7. 08. 2025